

СЪВРЕМЕННАТА БЪЛГАРСКА И СРЪБСКА ПОЕЗИЯ В ИНТЕРНЕТ. ЛИТЕРАТУРНИ САЙТОВЕ И ЛИТЕРАТУРНИ БЛОГОВЕ¹

Резюме: Рефератът представя литературните сайтове и блогове в България и Сърбия от гледна точка на промененото „случване“ на литературата, обусловено от популяризацията на новите медии. Акцентът е поставен върху битуването на съвременната българска и сръбска поезия в Интернет-пространството, с оглед на променения статут на авторската фигура и култивирането на нова читателска аудитория. Интерес представляват и промените в рецептивните нагласи в български и сръбски контекст, като внимание се обръща на ролята на електронните литературни сайтове за изграждането на различни типове читателска публика. Разглежда се и проблематиката за влиянието на Интернет културата върху съвременната поезия, нейната популяризация и оценностояване.

Ключови думи: литературни сайтове/литературни блогове, съвременна поезия, Интернет култура, автор, читателска публика

„Виртуалното пространство – казва Ивайло Дичев – играе ролята на онава, което Бахтин нарича голямото време, оная абсолютна памет, за която копнеем и която единствено осмисля човешкия живот“ (Дичев, 2004: 63). Виртуалният свят, който се обогатява от всеки участник, се видоизменя непрекъснато и едновременно с това притежава „своя логика и дори пространствена правдоподобност, които са сякаш отвъд волята на всеки един участник в комуникативния акт, колкото и могъщ институционално да е той“ (Виж Дичев, 2009: 23). Един от най-често дискутираните въпроси обаче е доколко виртуалното пространство притежава онази независимост от институциите, която е презумптивно зададена от самото възникване на идеята за киберпространството, и доколко формираната нова култура е реална алтернатива на все по-задълбочаващата се криза на културата в съвременните общества. Концепцията на Пиер Леви за Интернет като универсален форум, в който се случва пълната свобода на словото и по този начин се осъществява кибердемократичната революция, вижда

¹ Докладът представя проучване в рамките на проект по НИД №57/18.04.2013 на СУ „Св. Климент Охридски“: „Литературата в медийна среда: терминологичен онлайн речник“.

киберкултурата како продължение на традициите на европејската култура и прогресивната философија на 18 век. Впреки че видоизменя самиот концепт за култура, тя може да биде „ситуирана во традицијата на револуционните и републикански идеали за слобода, равенство и братство“ (Lévy, 2001: 229–230). Виртуалното пространство може да се представи како своеобразна е-топија², алтернатива на реалниот свят, којто дава принципно неограничени възможности на човека да комуникира, да изразува себе си, да упражнява правото си на избор и да получава информација. Масмедиализацијата обаче, како и при другите средства за масова информација, доведува до разколебаване и девалвација на установените културни ценносни парадигми и „степенно маргинализира бавните“ и „траеци“ (во смисла на едно „дълго траене“ (Бродел) езици на цялата предидшна „висока култура“, којто според А. Кјосев, „се оказват претенциозен, но слаб символен ресурс“ (Кјосев, 2004). Како част од тази висока култура и во ситуацијата на експанзијата на диктуваните од медиите и пазара вкусове националната литература също е маргинализирана. Ето защо Мрежата може да се окаже решение, макар и не еднозначно, како място на осигурена публичност, за преодолување на дистанцијата межу актуалниот масов читател, все повеќе пристрастен кјм технологиите, и сјвременната литература. Мрежовата публичност малко или многу дублира традиционната, вопреки променената позиција на читателя. Тази констатација се отнася и до сјответните институции, с којто литературата е во специфична релација.

Наложилит се термин е-литература во широката му употреба обозначува како дигитализирани, така и компјутјрно сјздадени творби, вопреки че автори како Катрин Хейлз изклучуваат првите од понятието. Во изследването си върху дигиталната литература Р. Божанкова изтјква принаделноста на дигитализираните творби кјм електронната литература, тјј како во „електронна среда (те) ставаат компоненти во нова цялост – електронна библиотека, персонална литературна колекција, авторски сайт, и там влизат во нови отношения, сами учествуваат во изграждането на нова литературна система“ (Божанкова, 2013: 85). Тјхната нововъзникнала способност да генерираат нови текстове, да влизат во нови релации и да бјдат обект на динамична читателска рецепција во компјутјрно опосредствана среда ги определува именно како е-литература.³ Това уточнение е важно предвид намерението да се проследи битуването на сјвременната сръбска и бългурска поезија во Интернет именно како електронна литература. Дигиталната поезија все още е спорадично явление, поради кое то няма да биде във фокуса. Преобладаващата част од лирическите текстове во мрежата са линеарни, изпользвачи евентуално възможностите за аудио-визуално представяне. Интерактивното случување на литературата во Интернет промена сјщностно отношението автор–творба–читател. Активната читателска фигура ограничува контрола на автора върху текста и четенето и по този

² Виж по-подробно Дичев 2004.

³ Виж по-подробно Божанкова, 2013: 82–91.

начин го „разпилява“ (М. Хайм оп.ц., виж Стайков, 2004). Читателят може да избира, да коментира и дава оценка, вместо да бъде пасивен реципиент. Както посочва М. Цветкова обратната връзка е реалният механизъм на интеракцията и винаги „е неотменим елемент на всеки интерактивен формат или диалог“ (Цветкова, 2011). Посредством коментара читателят се оказва не само в позицията на консуматор на текста, но и участник според Беньяминовата „естетика на участването“.⁴ Едновременно с това той има възможността да осъществява връзки с различни текстови формати, тъй като художественият текст в мрежата по презумпция е хипердименционален. Включването на препратки, визуални и звукови илюстрации променя естеството на неговото естетическо въздействие, а специфичният игрови елемент създава новото удоволствие от четенето в компютърноопосредствана среда. По мнението на Биркертс новите медии ще потиснат предишните културни форми и колкото повече човечеството се вкопчава в новомедийните технологии, ще изгуби чувството за непосредствен от медиите опит и ще превърне социалния свят на медиите в единствен, който познава или оценностява (Birkerts, 1994).

Драстичната промяна в четенето, настъпила в последните двадесет години, обаче не касае единствено неговата същност и спецификите на читателска активност.⁵ Специфика на съвременното електронно четене, както и на традиционното в съвременния контекст с оглед на формираните литературни вкусове, е предпочитанието към белетристични жанрове, повечето от които принадлежат към тривиалната литература. Електронното четене в масовия случай е четене за забава. Истината е, че както пазарът, така и виртуалният библиотечен каталог предпочитат текстове, отговарящи на очакванията на масовия вкус. Лириката е изместена в периферията. Въпреки това можем да наблюдаваме и една друга тенденция. Мрежата стимулира четене и писане на поезия – част от нея, за съжаление, с проблематична естетическа стойност. Предвид факта, че аудиторията на този вид литература е силно ограничена, днес основна роля за представянето на съвременното поетическо творчество играят специализираните списания и вестници, които се опитват да „удържат“ лириката в променената литературна ситуация. Ограничената комерсиалност на жанра предполага по-трудното „случване“ на поетическите творби и в това отношение Интернет притежава огромен потенциал, предоставяйки възможност за електронно публикуване. Електронната словесност обаче предизвиква съпротива и се чуват доста гласове, оповестяващи края на „функцията на литературата като важен социален код“ и нейната подмененост от медиите. Тази теза се поддържа както в българското, така и в сръбското културно пространство.

В критическото си обговаряне на литературата на 90-те Йордан Евтимов смята, че съществува „голямо(то) разцепване между наложените от масмедийните имена и наистина появяващите се нови творци“ и че именно лириката „е за-

⁴ Този аспект на електронното четене е коментиран от А. Софрониевич и Т. Вученов. Виж Sofronijević, Vučenović, 2012: 32–33.

⁵ Виж по тази проблематика Къосев, 2013.

губила достоинството си да бъде значим социален код“ (Ефтимов, 2004). Тази констатација е приложима и към съвременната литературна ситуација, но не може да се подмине фактът, че в условјата на Уеб 2.0 лириката се промъква в безкрајниот информационален обмен и потенцира комуникативно поле, на чијто територија се случва специфично литературно общување, како во рамките на определена опшност, така и во случајно възникнала комуникативна ситуација – при случајниот читател. Виртуалното битување на съвременната поезија поставя следните въпроси: доколку Мрежата подпомага нејното развитие и работи за възврџањето на загубената ѝ позиција; и доколку електронно публикуваната лирика е представителна за съвременната култура и социума? Оценностјаването на тази поезија също е проблематичен въпрос. Присъствието на лириката во Интернет реално демонстрира две противоположни тенденции – от една страна демократизација, достъп до по-широк круг читателска публика и „заобикаляне“ на институциите и съответно критериите, които „легитимират“ дадено творчество. От друга – съществува рискът от „хиперсвобода на изјавата“ и популяризација на текстове със съмнителна литературна стойност. Въпреки това, съществувањето на поезијата во Нет-а има своите основания. Во оптимистична прогноза ще доведе до култивиране на нова читателска публика, достатъчно критична към съвременната поетическа продукција, която да бъде активен фактор, наред со институциите, за нејното развитие. Иначе казано, виртуалното битие на литературната творба пренася читателската рецепција во условја, които потенцират вклучувањето на повеќе групи читатели, притежаващи литературна култура, към обичајната аудиториа во реални условја. От тази гледна точка ще коментираме случувањето на поетическите художествени феномени во литературните сайтове, блогове и форуми и ще се опитаеме да очертаеме една литературна Уеб типологија во българското и сръбското културно пространство.

1. Електронните библиотеки

Презентациите на съвременната сръбска и българска поезија во Мрежата бихме поделили на институционални и неинституционални. Електронните издавателства са типичен пример за дублирање на функционирањето на обичајните издавателства и представляват мрежова институција. Во тази категорија попадат Интернет-страниците на различни сдруженија, академични кругове, литературни периодични издания и т.н. Специфичен вид представляват електронните страници на библиотеките. Техните дигитални фондове обаче нямат отношение към коментираната проблематика, тъй като се дигитализираат предимно значими за съответниот национален литературен дискурс творби. Най-репрезентативни во това отношение са политиките на подбор на текстове за дигитализација на Националните библиотеки на Србија и България.

Електронните библиотеки, въпреки својата сравнително отдавнашна појава во првиот етап на развитие на Мрежата, са важна част от електронното четене. Те

играят голяма роля за достигането на литературните текстове до аудиторията, с уточнението, че в повечето случаи се публикуват институционално утвърдени текстове и представят легитимирани в литературното пространство автори. Електронните библиотеки обаче често се подчиняват на механизмите на търсенето. Наличието на поетически сборници от съвременни автори би могло да се обясни с политиката на управляващите електронната библиотечна база и с разширяване на кръга от потребители на подобни публикации. Тъй като основен читател на електронната библиотека е „младият“ читател, тази институция влияе върху формирането на естетически вкус и критическо мислене в определени социални групи и евентуално би могла да култивира стабилна читателска аудитория на поетическото писане. Читателската публика на електронната поезия включва и други социални групи, които имат вече формиран литературен вкус. Електронната библиотека с най-голяма значимост в България е *Slovo.bg*. Въпреки че основната ѝ цел е да се представят стойностните за българската литература художествени текстове и техните автори, библиотеката е отворена и към публикуване на читателски творби. *Словото* има амбициозното намерение да бъде поле на обмен на литературна и културна информация, както и да въздейства върху читателските критерии чрез секция за литературна критика. В рамките на този портал функционират 3 отделни сайта: Словеса, Хулите и Букс.⁶ От тях *Хулите* е ориентиран към представянето на нова българска литература, като се поставя акцент е върху организирането на литературни общности и създаване на условия за комуникация между авторите и техните читатели. Сайтът представя два типа дигитална поезия в свои подкасти: поезия–аудиоклип и sms-поезия.

Културните портали в България и Сърбия също запознават своята широка аудитория с нова поетическа продукция чрез съответните секции – напр. *Treћи mpг*. Съществуват и тясно специализирани портали като *Književnost.org*, *Pesničene.org*, *Liternet.bg*. В България *Литернет* има престижен статут и публикува водещи литературни критици и утвърдени български автори. Порталът има електронно издателство, библиотека, виртуална книжарница и обслужва съвместни електронни проекти с други институции и страни, както е *Rastko.bg*. Най-успешната в и извън географските граници на Сърбия електронна библиотека е *Проектът Растко*. Предназначена да популяризира сръбската национална култура, библиотеката има „дъщерни“ сайтове в редица страни, на чиито страници се публикуват преводи и изследвания върху сръбски културни и литературни явления, отразяващи рецепцията им в чуждо културно поле. Библиотеката покрива широк диапазон от научни и литературни текстове, с обособяване на авторски секции и опция за четене на английски. Графичното оформление на началната страница отразява идеята за условното обособяване на научен дискурс и изкуство. Публикуваните поетически текстове са разнообразни – в каталога присъстват както класически произведения, така и лирика от края на втората половина на 20 век и началото на 21.

⁶ Използвана е информация от сайта на Ивайло Диманов - <http://www.ivailodimanov.com/links.htm>

Както сръбските, така и българските е-библиотеки демонстрират обща тенденция към избирателно включване на съвременна поезия в корпусите си. Появата ѝ е плод на конкретна концепция, тъй като и двете големи електронни библиотеки се ориентират към представителността на литературния канон. За разлика от тях специализираните портали демонстрират по-голяма отвореност към актуалната литература, което се обуславя както от тяхната същност, така и от ориентираността им към конкретна читателска публика.

2. Електронна литературна периодика

Специфично явление от ерата на Интернет представляват дигиталните версии на утвърдени печатни списания и вестници. Тъй като подобни специализирани издания заемат значимо място в националното културно пространство, техните електронни варианти довеждат до промени в социалния профил на читателската им аудитория. Дигитализацията дава възможност за приобщаване на по-широк кръг от читатели, от случайно попаднали на електронната версия до компютърно грамотни представители на ученическите и студентски общности, заинтересовани от проблематиката, и литературно изкушената публика в страната и извън нея. Дигитализираните версии са от голямо значение за младите и дебютиращи автори, тъй като осигуряват по-голяма публичност на представените творби, като обикновено става въпрос за престижната специализирана периодика, каквито са в. *Култура*, *Литературен вестник*, сп. *Факел*, сп. *Роља* или *Београдски књижевни часопис*. *Дигиталната версия на Летопис матице српске* например преди няколко години осигури широка публичност на подобрани представителни текстове от съвременната българска литература.

Отделен жанр, възникнал в условията на Уеб-а, е електронното списание. Този жанр в най-общи линии уподобява традиционната форма, въпреки че има претенциите за иновативност, неконсервативност и свобода при оценностяването на публикуваните текстове. Резултатите са разнородни, тъй като упражнената свобода на избора би могла да има негативен ефект. Електронната периодика в България представят списанието на издателство. *Литернет*, електронните вестници и списания на сайтове като напр. *Буквите*. Бихме могли да отбележим и значението на *Литературен свят* във връзка с рецепцията на съвременната сръбска поезия в България. В обособената секция за балканска литература са представени както текстове, влизащи в сръбския поетически канон, така и творби на съвременни автори. В сръбски контекст репрезентативно по отношение на отразяването на новите появи в съвременната лирика е е-списание за литература на портала *Трећи трг*.

През последните няколко години се забелязва тенденция за налагане на нови електронни издания, които се опитват да съвместят характерната за мрежата свобода на печата с естетическия контрол върху публикуваната литературна продукция. Едно от най-симптоматичните за тази концепция за електронна

периодика в Србија е сп. *Агон-часопис за савремену поезију*. В уводните думи на првиот број од 2009 г. Б. Остоич програмно очертава стремеж⁷ към антологичност и прилагане на јасни естетически критериуми за подбор, вместо функцијата на литературна хроника на поетическата продукција. Интересно е, че Остоич подчертава независимоста на списанието, разграничавајќи го од „клановска... партијска гласила“, с което потврдува тезата за функционирањето на сајтовете и како алтернатива на овластените литературни институции. Списанието обособува само 3 секции, което не е обичајно за този формат: *Преводна поезия*, *Поезија* и *За поезијата*. Съвременната поезија в раздел *Поезија* показува ориентација основно към дискурса на 80-те, въпреки присъствието на подбрани утврдени съвременни поети. *Meta-fora*, *Anonimna poezija*, *Afirmator* не са подчинени на строга подборна концепција по отношение на публикациите и како цяло се вписват в популарниот еkleктичен модел.

3. Литературни Уебсајтове

Уебсајтот како апсолутно ново Нет-јавление играе основна роля в случувањето на електронната литература и електронното четене. В литературните среди се разпространува мислењето, че литературниот сајт „е поставил под въпрос самата идеја за културен авторитет и представителност“, предвид свободата на публикување и липсата на „ценностно ’сито’“. Но мислењето на Интернет како убиец на литературата е доста крайно, а виждането на новиот автор како графо-манијак сѐ не може да биде апсолутизирано. Стигматизирањето на фигурата на младиот автор не би довело до никакв позитивен резултат, тѐј како електронната литература сѐществува, макар и в полето на масовата култура. Да се очекува признавање на част од художествените текстове в „резултат на многостепенна йерархија, преминаваща од редакторскиот избор и намеса, през наличието на читателски интерес, критическа оценка на постигнатото, всеопшто признање, до финална точка – евентуалното преврзување на текста в

⁷ „Poeziji, koja je čas endemska vrsta, a čas korov koji buja, danas je neophodno ’posebno mesto’ – ne počasno, već izdvojeno od svih ostalih rodova, bilo zato što je zaslužila, bilo zato što je ’izgnana’... Neophodno je da se savremena poezija opskrbi kontekstom, koji će doprineti razumevanju njenog statusa, i valjanim kritičkim aparatom koji će konkretizovati i artikulirati njenu aktuelnu problematiku. Agon, stoga, od samog početka, neće pretendovati da postane panorama, nekakva iscrpna hronika poetske produkcije – već će se izjasniti kao odabir, antologija, usmerena prvenstveno na savremenu svetsku, prevedenu poeziju, na afirmaciju autora koji pišu na srpskom, hrvatskom i bošnjačkom jeziku, uz neophodni odeljak posvećen kritičkim tekstovima: esejima, prikazima, komentarima. Najzad, iako se u samoj reč agon izvorno sadrži sukob takmaca, antagonista, u cilju sticanja po časti, na njegovom koncu se nazire izmirenje, koje ću (svakako, prigodno) staviti u kontekst položaja, stupnja savremene poezije, koja, nakon svojevrstne evolucije, u sebi neraskidivo spaja onu nekadašnju (nikako prevaziđenu) stvaralačku furor poetica, i kritičku autorefleksiju. U nizu prezasićenih publikacija, koje više predstavljaju klanovska, da ne kažem partijska glasila, nego prezentaciju književnih vrednosti zasnovanih na estetičkim kriterijumima, Agon će pokušati da krene naznačenim, uistinu ambicioznim okvirima izmirenja lirskog i kritičkog...“ (Ostojić, 2009).

’литературно наследство’“ (Кьосев, 2004), е необосновано, тъй като тази електронна литература заема друга ниша или не претендира за вписване във високата култура. Привлекателността на електронното писане обаче се доказва от наличието на авторски сайтове и блогове, творчеството на чиито създатели – като Миролуб Тодорович напр., е признато според горепосочените механизми.

Важен елемент на литературния сайт е оформлението (виж напр. www.borislavpekic.com) Също както при авангардното изкуство, визуалността е съществена част от четенето на текста в Интернет културата, даваща възможност за нови дизайнерски или авторски решения, разширяващи полето на естетическото въздействие на творбите. Първото поколение сайтове представят предимно линеарни текстове. Според О. Харизанова, в най-добрия случай с илюстративни елементи като таблици, хоризонтални разделители, фон, докато “второто поколение се отличава с прилагането на частични графични решения (бутони, фреймове, ярки фонове, анимирани елементи, икони) (Харизанова, 2010: 135). Характерна особеност на сайта е синтезът на формалния и литературния компонент. Предвид нееднозначността на художествената стойност на представените текстове често литературността се осъществява от критическите рубрики.

Първият литературен сайт в България, създаден през 1998 г. е *Литературен клуб*, а най-значимо по отношение на проследяването на процесите в българската съвременна поезия е е-изданието *Кръстопът*. Съвременната лирика е подобаващо представена и в *Public Republic*, *Сборище на трубадури*, *Буквите*, *Откровения*, въпреки че там се сблъсква с баналната литература, поради възможността за самопубликуване. В сайтовете обичайно действат два механизма на интерактивното четене: класации, насочени към провокиране на читателската активна рецепция и оценка на художествения текст; и форум в рамките на традиционния формат, отразяващ интерактивното случване на електронната поезия и трансформацията на фигурата на читателя в съавтор. Някои от сайтовете залагат на провокативни номинации или програми, като *Литературни бесилки*, чиято идея е изложена на началната страница в епиграфа от Брътон: Свободата се ражда в нощта, // все едно къде – в някоя дупка, // в стена, където духат // ледените ветрове”. Тенденцията към поместване на манифестни текстове се потвърждава и от по-непретенциозния *poetry.net*, в който присъстват поетически текстове на съвременни автори или аматьори. Публикуваният поетически манифест връща към вече познатата авангардна реторика:

Spoetry е стъпка към.

Възможност_Вдъхновение.

Павилион, където се раздават написани звуци.

Убиецът на поезията, нейното кремиране.

И върху тази пепел танцуваме голи.

Spoetry е гледна точка. Отношение.

Мирис на пластмаса, която изгаря във вятъра.

Разрез, откъсване, неспокойствие.

Поетична проза, poesis, мнение, участие, зараза, действие.
 Poetry е поглед отвъд.
 Нешлифовано съзнание.
 Празен стомах.

В Сърбия може да се наблюдава подобна ситуация. Множеството литературни или специализирани поетически сайтове предлагат самопубликуване (*Бундоло*), и съдържат непретенциозни поетически творби, с изключение на няколко, чиито редактори очевидно прилагат по-строги критерии като *Поезија суштине*, *Pisanija*, литературния сайт на портала *Творац града*, *Трагови* и т.н. Най-популярен обаче, според Интернет съмишлениците, е *poezijascg.com* на сдружението на сръбските поети, който присъства почти навсякъде като връзка в литературните страници и блогове. Този сайт не преповтаря обичайната икономична структура и безкритичното масово публикуване, а има ясна концепция за представянето на творчеството на членовете на сдружението, както и на други прохождащи поети. Подкастите ясно обособяват корпусите от текстове: поезия СРБ – творби на членовете; поезия РС – читателска поезия; лични поетически страници. Определено можем да отделим и сайта в *Растко*, посветен на сигнализма, но тук става въпрос за представителна литературна и културна поява. Амбициозният проект включва електронни публикации на няколко езика, авторски блогове и сайтове, литературна критика, програмни и теоретични текстове на представителите на течението, включително върху съвременни феномени като Нет арта.

Уебсайтовете формират от своя страна различни типове читателска публика, разграничаващи се според рецептивните нагласи и вкусове. Масовият читател обичайно се насочва към безкритичното четене, идентифицирайки собствения си поглед към света с тематиката и проблематиката на баналната поезия. Особен вид читателска публика формират различни неформални общности, които се насочват към текстове, отговарящи на определена идея или платформа – напр. феминистка, анархистка, националистка и др. Най-логичната аудитория на литературните сайтове са литературно грамотните читатели, които обособяват помежду си специфични виртуални литературни общества, обусловени от конкретен интерес към определени жанрове, тематика и т.н. Литературно изкушената публика в по-малка или по-голяма степен е обвързана с институционалния критически дискурс.

4. Литературни блогове

Литературните блогове и форуми са една от най-репрезентативните прояви на ерата Уеб 2.0 и тяхното разпространение непрекъснато расте в прогресия. И в Сърбия, и в България се оформя блогърско общество, което комуникира помежду си в мрежови групи с идентични интереси. Литературно изкушените

блогъри в Србија оформят различен тип общности, които зависат и от други фактори като регионални, идеологически и др. Блогърската субкултура има разнопосочно отношение към съвременната лирика – от одобрение до отхвърляне и хейтърство. В повечето случаи художествената творба се приема със сленгови изрази като „куул“, „яко“, популярни абривиатури на английски или на родния език. Често отношението се изразява чрез визуални кодове – препинателни знаци или иконка. Наред с непретенциозната читателска оценка съществуват и достатъчно аргументирани мнения, което доказва, че блогърството не може да се идентифицира с определена социална група. Разбира се, блогърското оценностяване на текстовете се отхвърля от официалните литературни институции, но е факт, че много техни членове са очаровани от блог-писането. Дисквалификацията на блогизма в академичното говорене е типично както за българския, така и за сръбския научен дискурс. За сръбския литературовед Сл. Владушич например, блогът играе значителна роля в процеса на постепенна микроскопизация на света: „будући да као изразито субјективни начин изражавања подразумева атомизирани поглед на свет“ (Владушич, 2009).

Блоговете притежават завиден потенциал и това предпоставя различните им разновидности: блогове, промотиращи автори или организации; редиистрибутиращи информация от други медии; блогове, които са предназначени за комуникация между автор и читател и разбира се авторските блогове, на които се публикуват нови текстове. Блоговете биват още лични, тематични и коментарни. Предмет на интерес са основно тематичните и личните блогове, тъй като те имат пряко отношение към коментираната проблематика. Тематичните блогове са литературни или тясно профилирани в областта на поезията. Може би това е жанровият подвид, който дава най-богат материал за коментар. В сръбски контекст се наблюдава стабилна тенденция за промотиране на млади автори именно в такива блогове. В това отношение са представителни *Литерарта*, *Книжевнички блог*; *Јуродиви* на редакторите на сп. *Агон* Владимир Стойнич/Боян Савич Остоич; *Фрагментарије* и *Хипербореја*.

Личният блог се представя в няколко варианта: авторски поетически блог, на който блогърът публикува свои творби и очаква оценките на аудиторията; авторски блог, на който няма или има ограничен брой творби; блог-антология и др. Блог-антологията представлява електронна вариация на стари жанрове като тематичен сборник, албум или персонална антология. Но докато поезията, съдържаща се в по-старите жанрове, има ограничен кръг читатели, то виртуалната поетическа антология достига до неограничена аудитория и популяризира конкретни творби, чийто подбор се ръководи единствено от блогърския съставителски вкус. Подобни блогове са показателни и в още едно отношение. Блогърът оценностява според собствените си критерии и с това атакува легитимните академични антологии. Подобна демократизация е двупосочна. От една страна тя налага присъствието на анонимния мрежови потребител и осъществява виртуално съавторство, но често този тип виртуални публикации не притежават работещ подборен критерий и резултатът е еkleктичен. Типичен

пример за подобен еkleктичен подбор представлява <http://fake-poet.blogspot.com/>- дигитален библиотечен микс от различни жанрове. В този блог освен музика, филми, философски текстове и т.н., присъства подкаст лирика, в който е съставена персонална антология. Културен феномен представлява вписването на песенния лирически жанр. В корпуса с класически творби на сръбската, хърватската и световната поезия присъстват текстове на песни на сръбски и хърватски изпълнители, което е симптоматично за блогерската култура. Очевидната югоносталгия на този подбор се подкрепя от публикуваните тематични статии.

Авторските блогове от своя страна са показателни за фигурата на т.нар. Уеб автор. Уеб авторът обичайно избира темите и тяхната последователност. Литературните авторски блогове често се разминават с представата за електронна поетическа страница. Доколкото авторът публикува свои творби - обикновено най-актуалните, те имат по-скоро илюстративна функция към споделените мисли и коментари. Дневниковата форма на блога предопределя поспонтанни форми на себеизразяване, често обаче блог-текстът е манипулиран спрямо определена интенция. В огромното разнообразие от авторски блогове ще открием *ДРА* – Драгана Николич; *Илијада* – Илия Банич; Блогът на Шкеревич; *Нова Алтера*; *Lirik* – Мирослав Душанич; *Фрагментарије* – блог за Нет поезия; *Литературата днес* – Преслав Ганев, които представят разнопосочни тенденции.

Груповите блогове също са част от съвременната блогосфера. Оригиналният блог например на 4x4=2012 отразява литературен пърформанс, в който 4-ма съвременни български автори на поетични текстове стават и техни изпълнители. Блогът съдържа видеоклипове с рецитации, поетически текстове, връзки с други страници, на които са публикувани авторски творби.

Електронното битуване на съвременната поезия, редом до баналното писане, поставя редица въпроси, касаещи нейния статут във виртуалното културно пространство. За радост границите между стойностното и кича все още не са прекрачени, благодарение на новосъздадената мрежова йерархия на е-местата на нейното случване и формирането на електронни институции. Наблюдението върху нейните презентации в Интернет дава възможност за проследяване на взаимоотношенията ѝ с публиката и нейните разнородните рецептивни нагласи. Тази възможност се случва основно в сайтовете и блоговете, тъй като техните формати предполагат обратна връзка и могат да се проследят коментарите на читателите във времето. Форумът е показателен и по отношение на очертаване на социалния и културен облик на е-аудиторията. Профилът на читателя е разнороден, представящ различни възрастови, социални и професионални групи, респективно различни културни хоризонти. Масовизацията на аудиторията на съвременната поезия, въпреки риска от диктата на масовия вкус, предоставя много повече възможности за утвърждаването на младите автори

и промотирани на стойностни художествени творби, които от своя страна променят рецептивното поле на масовият читател и опровергават песимистичните прогнози за края на литературата.

Литература

- Божанкова, Р. (2013). *Хоризонти на дигиталната литература*, София: УИ „Св. Кл. Охридски“.
- Владушић, С. (2009). *Маргиналије о блогу*. НСПМ- 14. септембра 2009. Достъпно на: <http://www.nspm.rs/kulturnapolitika/marginalije-o-blogu.html> [03.12.2013]
- Дичев, И. (2004). Е-топии. Фантазмът WWW. *Социологически преглед*, 3–4, 61–71.
- Дичев, И. (2009). Виртуални граждани? На купон с МРЗ плеър. – Виртуалният обрат. В И. Дичев, О. Спасов (съст.) *Новите млади и новите меди*, София :Институт „Отворено общество“, 23–32. Достъпно на : <http://www.osf.bg/downloads/File/povite%20mladi%20final.pdf> [03.11.2013]
- Евтимов, Й. (2004). 90-те: Неустановености по условие. Електронно издателство LiterNet, 05. 08. 2002. Достъпно на: <http://litenet.bg/publish/yefimov/90-te.htm> [03.11.2013]
- Кьосев, А. (2004). С помощта на чук. Към критика на гилдийната идеология. В А.Вачева, Й. Ефтимов, и Г. Чобанов Съст. *Култура и критика. Ч. IV: Идеологията - начин на употреба*. Варна: LiterNet, 2004–2006.
- Кьосев, А. (2013). *Караниците около четенето*. София: Сиела.
- Стайков, Г. (2004). *От текст към хипертекст*. Достъпно на: <http://www.litclub.com/library/kritika/gstaykov/hypertext.html> [03.01.2014]
- Харизанова, О. (2010). Новите измерения на WORLD WIDE WEB и предизвикателствата пред библиотеките. *Годишник на Софийския университет, Философски факултет, Книга библиотечно-информационни науки*, 2, 123–162.
- Цветкова, М. (2011). Как се изследва обратната връзка с книга. *Меди и обществени комуникации* 8, януари 2011, Достъпно на: <http://media-journal.info/?p=item&aid=130> [12.12.2013]
- Чобанов, Г. (2001). *Предизвикателствата на електронното публикуване*. LiterNet, Достъпно на: <http://litenet.bg/publish/gchobanov/e-publish.htm>[17.12.2013]
- Birkerts, S. (1994). *The Gutenberg elegies: the fate of reading in an electronic age*. Faber and Faber.
- Lévy, P. (2001). *Cyberculture*. University of Minnesota Press.
- Ostojić, B. S. (2009). Uvodne reči, *Agon – časopis za poeziju*.1. Достъпно на: <http://www.agoncasopis.com/arhiva/AGON%20-%20broj%2001.pdf> [04.01.2014]
- Sofronijević, A., T. Vučenović. (2012). Nove uloge autora i čitalaca: Automatizacija i upravljanje složenim procesima čitanja i pisanja. *Kultura*, 136, 24–44.

Елена Дараданова

САВРЕМЕНА БУГАРСКА И СРПСКА ПОЕЗИЈА НА ИНТЕРНЕТУ. КЊИЖЕВНИ САЈТОВИ И КЊИЖЕВНИ БЛОГОВИ

Резиме: У раду се разматрају књижевни сајтови и блогови у Бугарској и Србији у погледу модификоване „појаве“ књижевности одређене популаризацијом нових медија. Нагласак је стављен на присуство модерне бугарске и српске поезије на Интернету, у односу на промењени статус фигуре аутора и култивисање новог читаоца. Од значаја су промене у рецептивним ставовима на бугарском и српском контексту, односно посебна пажња је посвећена улози електронских књижевних страница у стварању различитих врста читалачке публике. Рад се бави проблематиком утицаја Интернет културе на модерно поетичко стваралаштво, као и проблематиком популаризације и вредновања савремене поезије.